

Lichamelijke opvoeding, wetgeving en politiek

Van achterstelling naar een gelijkwaardige positie

In dit topic gaat het om de invloed van de politiek op lichamelijke opvoeding, maar ook om de invloed van de vakvereniging op de politiek. In vogelvlucht worden enkele belangrijke feiten beschreven die ijkpunten zijn voor ons vak. Hiervoor is ruimhartig gebruikgemaakt van de Canon van de lichamelijke opvoeding, uitgebracht ter gelegenheid van ons 150-jarig bestaan. In dit artikel gaat het meer over de positie van het vak door de jaren heen en niet zozeer over de inhoud ervan.

Door: Hans Dijkhoff

De in 1862 opgerichte ‘Vereeniging van Onderwijzers in de Gymnastiek’ zocht snel de politiek op. In vele ‘adressen’ aan de minister van Binnenlandse Zaken (waar onderwijs destijds onder viel) werd gepleit voor een vaste plaats van de gymnastiek in het onderwijs. Resultaat bleef niet uit en zo werd vanaf 1890 gymnastiek bij Koninklijk Besluit (8 december 1889) een verplicht vak in het lager onderwijs. Nog later (zie verder) werd het opgenomen in de wet.

Gymnastiek is een vak

In 1857 vindt de herziening van de Wet op het Lager Onderwijs plaats. Het doel van het onderwijs wordt omschreven, maar de regering neemt het vak gymnastiek niet op in de wetsherziening. De Tweede Kamer echter vindt dat gymnastiek wel in de wet thuishoort en dat Nederland niet bij andere landen mag achterblijven. Als compromis wordt gymnastiek wel in de wet genoemd onder de vakken, maar hoeft het alleen gegeven te worden als de behoefte ertoe bestaat en de mogelijkheid aanwezig is.

Het zou nog tot 1920 duren voordat gymnastiek als verplicht vak werd opgenomen in de Wet op het Lager Onderwijs. Daarbij werd echter een overgangperiode van tien jaar afgesproken waarin scholen en gemeenten uitstel konden vragen om het vak te geven. Uiteindelijk werd pas in 1941, door de bezetter, geen uitstel meer verleend.

Enkele belangrijke markeringspunten in het onderwijs op een rij

- 1857: Herziening Wet Lager Onderwijs. Gymnastiek een niet-verplicht vak in het lager onderwijs.
- 1863: Herziening Wet Middelbaar Onderwijs. Gymnastiek verplicht op de burgerscholen en Hogere Burger Scholen.
- 1889: Koninklijk Besluit van 8 december (Staatsblad nr. 175). ‘... vrije en ordeoefeningen der gymnastiek ...’ vanaf 1890 opgenomen als verplicht vak in het lager onderwijs.
- 1900: Invoering leerplicht.
- 1917: Einde schoolstrijd.
- 1968: Invoeren Mammoetwet. De Mammoetwet is een van de belangrijkste wetten voor het onderwijs geweest. Bij de invoering van de Mammoetwet in 1968 werd lichamelijke oefening in alle schooltypen verplicht gesteld en werden er in de Wet minimumlessentabellen opgenomen.
- 1985: Wet op het basisonderwijs, waarbij de groepsleraar bevoegd wordt om lichamelijke opvoeding te geven in groep 1-8.
- 1993: Invoering basisvorming in het voortgezet onderwijs.
- 1996: Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB), waarin lichamelijke opvoeding niet meer verplicht werd gesteld in het middelbaar beroeps onderwijs.
- 1998: Invoering tweede fase bovenbouw havo/vwo. Invoering LO als examenvak in 1998 in het havo en in 1999 in het vwo. In 2007 is het examenvak uitgebreid en heet Bewegen, Sport en Maatschappij.
- 1999: Ontstaan vmbo .
- 2000: Afschaffen bevoegdheid voor afgestudeerden aan de Pabo om lichamelijke opvoeding in groep 3-8 te geven.
- 2005: invoering LO als examenvak op vmbo
- 2006: Wetswijziging tweede fase VO, KVLO-actie Gym Moet.
- 2007: Artikel 6d van de Wet op het Voortgezet Onderwijs van kracht per 1 augustus.
- 2008: Sport, Dienstverlening en Veiligheid (SDV) wordt als een studierichting in het vmbo ingevoerd.

Mede onder druk van de Vereniging van Onderwijzers in de Gymnastiek in Nederland, het Nederlands Onderwijzers Genootschap, het Nederlands Gymnastiek Verbond en de activiteiten van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, werd gymnastiek bij de herziening van de Wet op het Middelbaar Onderwijs in 1863 als vak opgenomen. Het was minister J.R. Thorbecke die gymnastiek opnam in de rij van verplichte vakken voor de middelbare school. Hij stelde: ‘... ieder die de bevordering van de fysieke gezondheid, van de lichamelijke krachtontwikkeling bij onze publieke instelling van onderwijs

Contact:

hans.dijkhoff@kvlo.nl

Doel van het onderwijs in 1857

'Het aanleren van gepaste en nuttige kundigheden, dienstbaar te maken aan de ontwikkelingen van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hun opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden'.

voorstaat, zal in mij steeds een krachtig bondgenoot vinden.'

Gelijkstelling salarissen

De eerste acties van de vereniging, gericht op salarisverbeteringen en -gelijkstelling, dateren uit 1916. Daarna volgden nog vele acties omdat de salarissen van leraren lichamelijke opvoeding lager waren dan die van de andere leraren. Uiteindelijk zou het nog tot 1983 duren voordat de salarissen van vakonderwijzers werkzaam in het lager onderwijs en buitengewoon onderwijs gelijk werden gesteld met de salarissen van onderwijzers. Het informeren van Tweede Kamerleden, teneinde deze te bewegen de minister te beïnvloeden, vond incidenteel plaats en altijd informeel. Pas in 1983 gebeurde het informeren van de Kamer in volle omvang. Aanleiding waren de grote bezuinigingen die het kabinet Lubbers I moest doorvoeren en die het vak (toen nog) lichamelijke oefening zwaar zouden treffen. De KVLO had ook veel inbreng in het tot stand komen van en de discussie rond de HOS-nota (Herziening Onderwijs Salarisstructuur 1985). De protesten van de vakvereniging hadden gedeeltelijk succes. In deze HOS-nota werd voor het onderwijs betaling naar functie ingevoerd en nieuwe docenten werden voortaan lager ingeschaald. Bovendien werd geregeld dat bij teruggang van lessen een financiële tegemoetkoming zou worden gegeven. Harry Evers, tot 2011 onderhandelaar van KVLO en CMHF, heeft vooral bijgedragen aan de tegemoetkoming bij teruggang in lessen.

Afschaffen minimum lessentabel

Het oorspronkelijk doel van de wetswijziging op de tweede fase VO was om de verplichte hoeveelheid onderwijstijd in lichamelijke opvoeding los te laten. Door de afschaffing van de minimumlessentabel werd ons vak vogelvrij verklaard. Toenmalig

FOTO'S: HANS DIJKHOFF

Nu zelf bewegen

minister van Onderwijs en Wetenschappen Maria van der Hoeven vond dat je best aan de scholen zelf over kon laten hoeveel uren gym ze zouden geven. Door de actie van de KVLO, Gym Moet, is er juist een waarborging van de onderwijstijd in de lichamelijke opvoeding gekomen, met een specifieke toelichting voor spreiding over de leerjaren. De volgende passage schept daarover duidelijkheid.

Manifestatie 'gym moet' voor tweede kamer

14-09-2005 · Vandaag 'demonstreren' gymleraren met hun leerlingen voor het gebouw van de Tweede Kamer tegen het vogelvrij verklaren van de lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs. Minister Van der Hoeven wil de minimale verplichte gym-uren loslaten. Het voorstel van de SP om dit niet te doen, krijgt brede steun in de Kamer. In het debat dat vandaag plaatsvindt, zal de SP opnieuw een minimaal aantal uren voor alle jaren in het voortgezet onderwijs bepleiten.

Sporten en bewegen zijn van groot belang. Met gym op school bereik je alle jongeren, ook hen die sport en beweging het hardst nodig hebben, maar er niet snel zelf voor kiezen. Daarom is juist school de plek waar je aan de slag kan en moet met bewegen en sport. Niet alleen om gezondheidsredenen, maar ook het leren van sociaal-emotionele vaardigheden, fair play, het bevorderen van burgerschap en integratie zijn gebaat bij gym.

Tweede Kamerlid Agnes Kant zal 's ochtends de gymleraren een hart onder de riem steken en uiteenzetten hoe zij verder wil bijdragen aan de gezondheid van jongeren. Zo zal zij ook haar wetsvoorstel toelichten om meer speelruimte aan te leggen. Haar 'speelruimtetwet', waarin gemeenten worden verplicht een bepaald percentage van de openbare ruimte te reserveren voor speelruimte, zal het bewegen bevorderen, zoals ook een verplicht aantal gym-uren dat doet. "Men heeft het vaak over te dikke jongeren die niet meer van de bank komen en alleen nog maar achter hun MSN hangen. Maar jongeren willen best sporten en bewegen, alleen moet de overheid daar wel een beetje de voorwaarden voor scheppen. Nu doet de regering het tegenovergestelde, want met dit beleid gaan jongeren minder bewegen. Het wordt tijd dat het kabinet eens wat meer aan hersengymnastiek gaat doen!" Van de site van de SP gehaald op 27 september 11.00 uur

14 SEPTEMBER 2005 DEN HAAG

GYM MOET

Handhaaf het verplichte aantal uren gym.

Met gym op school bereik je alle kinderen en wordt de basis gelegd voor een leven lang bewegen.

WWW.GYMMOET.NL

Onderwijs in lichamelijke opvoeding, bestaande uit praktische bewegingsactiviteiten, wordt gespreid verzorgd over alle leerjaren van het voortgezet onderwijs. Dit onderwijs vindt plaats gespreid over de schoolweken, in zodanige substantiële omvang en schooltijd dat wordt voldaan aan de eisen op het gebied van kwaliteit, intensiteit en variëteit van de bewegingsactiviteiten neergelegd in kerndoelen en examenprogramma's. Daarbij wordt uitgegaan van de situatie zoals die op 1 augustus 2005 voor het bewegingsonderwijs gold. In afwijking van de tweede volzin geldt voor het laatste leerjaar het voorschrift, dat het onderwijs in het eindexamenvak lichamelijke opvoeding niet eerder mag worden afgesloten dan in de maand december.

Toelichting

Het wetsartikel 6d van de Wet op het Voortgezet Onderwijs beoogt recht te doen aan de autonomie van scholen met betrekking tot de inrichting van het havo/vwo-onderwijs. Dit artikel wil recht doen aan dit wetsvoorstel en tegelijkertijd wil het amendement regelen dat de hoeveelheid onderwijstijd voor lichamelijke opvoeding gewaarborgd blijft. De inhoud van het onderwijs in de onderbouw is vastgelegd in de kerndoelen en in de tweede fase in eindtermen en examenprogramma's.

De Kamerleden Mosterd en Hamer voorzagen dat een 'kale' wet toch niet het gewenste effect namelijk een minstens gelijkblijvend aantal uren LO, zou hebben. Daarom kwamen ze met een amendement. Dit amendement strekt ertoe om een bepaling op te nemen die toeziet op een dusdanige omvang en schooltijd alsmede spreiding daarvan over de leerjaren en schoolweken, dat het vak lichamelijke opvoeding zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin met voldoende wettelijke waarborgen is omkleed, waarbij de indieners uitgaan van het behoud van het huidige aantal uren (voor de havo 360 klokuren en voor het vwo 400 klokuren en voor het vmbo 400 lessen van 50 minuten over alle leerjaren gespreid) (bekend geworden als de Motie Mosterd Hamer).

Vanaf de jaren negentig van de twintigste eeuw werd de samenwerking tussen de KVLO en NOC*NSF, de Vereniging van Sport en Gemeenten (VSG) en het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) geïntensiveerd en gezamenlijk werd gewezen op het belang van de lichamelijke opvoeding. In het artikel van Jan Rijpstra op pag 32 wordt dieper op de rol van de KVLO en de andere partijen ingegaan.

Voormalig voorzitter Gert van Driel

Literatuurverwijzingen

- Bax, H. (2010). *De samenleving over de kwaliteit van bewegen & sport op school*. Zeist: Jan Luiting Fonds, 262 p.
 Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal.
Historisch Nieuwsblad, jaargang 2002, nummer 7.
 Kramer, J.P. en Lommen, N. (1987). *Geschiedenis van de Lichamelijke Opvoeding in Nederland*. Zeist: Jan Luiting Fonds, 284 p.
 Mijnhardt, W.W. en Wichers, A.J. (red.; 1984). Om het algemeen volksgeluk: twee eeuwen particulier initiatief 1784-1984. *Gedenkboek ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*. Edam: Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, 429 p.
 Tilborg, C.G.A.T. van (2000). *Sedimenten van sentimenten: 75 jaar Academie voor Lichamelijke Opvoeding Tilburg*. Tilburg: Fontys Sporthogeschool. Deel 1: Status nascendi 1924-1956, p. 20-25; 189-191; Deel 2: Status renovandi 1956-1986, p. 14-16; Deel 3: Status maturandi 1986-1999, p. 16.

Extern geraadpleegde bronnen

- Bibliotheek en databanken van Radboud Universiteit Nijmegen
 Bibliotheek en databanken van Tilburg University
 Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen in Groningen
 Het nationaal geheugen van Nederland
 Parlementaire documenten
 Vakvereniging KVLO
 Vereniging Sport en Gemeenten ◀■